

Оригинални научни рад

УДК: 911.3(47)(497.11)

КОМПАРАТИВНА ГЕОПОЛИТИЧКА АНАЛИЗА „ЖАРИШТА НЕСТАБИЛНОСТИ“ У РУСКОЈ ФЕДЕРАЦИЈИ И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

*Небојша Вуковић**

Примљено 23 новембра 2010; рецензирано 26 јануара 2011; прихваћено 20 априла 2011

Апстракт: Руска Федерација и Република Србија већ се дуже време суочавају са унутрашњим изазовима властитој целовитости и кохеренцији. У овом раду, изведена је компаративна анализа тих изазова, који се у геополитичком смислу могу дефинисати као «жаришта нестабилности». Аутор рада је анализирао, ослањајући се на опсервације руских политиколога, тзв. кризни потенцијал у четири «жаришта» или «чворишта нестабилности» у Руској Федерацији. У Републици Србији, маркирано је пет подручја која «емитују» нестабилност и угрожавају (или могу да угрозе) њену целовитост, мир и просперитет. Између компарираних «кризних подручја», уочене су одређене сличности, али и знатне разлике. Као најопасније «жариште нестабилности» у Руској Федерацији, означено је подручје Северног Кавказа, које руске федералне власти још увек нису успеле у потпуности да санирају због честих терористичких напада, чија је сврха да се од Русије изнуди повлачење из те регије, и створе претпоставке за њену политичку самосталност. У Републици Србији, геополитички аналог Северном Кавказу (Чеченији), аутор рада је пронашао на подручју Косова и Метохије. У закључку је констатовано, да се тренутно, у две земље одвијају сасвим диспаратни геополитички процеси – док у Руској Федерацији јача федерални центар, а субјектима федерације се одузимају атрибути државности, у Републици Србији јачају центрифугалне тенденције, које могу да је сасвим фрагментирају.

Кључне речи: геополитика, «жаришта нестабилности», сепаратизам, Руска Федерација, Република Србија

Увод

Почетком 1990-тих година, захваљујући комбинованом деловању спољашњих геополитичких притисака и унутрашњих друштвено-политичких противречности, две федеративне творевине – СССР и СФРЈ – распале су се на мноштво «нових» држава. Као самосталне државе, Република Србија и Руска Федерација наследиле су сложену унутрашњу структуру. Руска Федерација је по Уставу из 1993. године, имала чак 89 политичко-правних субјеката (тренутно 83), док је Србија као република

* vukovic@neobee.net

имала (и још увек има), у свом саставу, две аутономне покрајине (и била је део некадашње двочлане федерације СРЈ/СиЦГ). Обе се земље одликују етнорелигиозним диверзитетом, уз неспорну нумеричку доминантност православно-словенског становништва, односно Руса у Руској Федерацији (око 80%), и Срба у Републици Србији (више од 80%, без учешћа Косова и Метохије, где од 1981. године, није извршен целовит попис). И поред релативне етничке хомогености, обе земље су се у протекле две деценије суочавале са унутрашњим геополитичким изазовима (сепаратизмом, државотворним покретима) властитом територијалном интегритету и суверенитету. Ови изазови, производ су укрштања више фактора, попут социјалистичког наслеђа «политичко-административног феудализма», растућих међунационалних и међурелигиозних тензија, пробуђене свести различитих етничких група (мањина) о свом цивилизацијском, националном и религиозном идентитету, социјалне беде, и снажног уплива спољашњих геополитичких «актера» (САД, ЕУ и Турске), који континуирано инсистирају на што лабавијем и «растреситијем» правно-политичком поретку, како Руске Федерације, тако и Републике Србије. Најчешће, ови изазови су представљали, и репрезентују и даље, саставне елементе ширих геополитичких пројеката редизајнирања географске мапе света (програми тзв. Велике Албаније, Велике Мађарске, Зелене трансверзале, Великог Турана или Конфедерације горштакских народа Кавказа – скр. КГНК), чијом би се реализацијом знатно умањили површина и геостратејски квалитет положаја Руске Федерације и Републике Србије. Скоро по правилу, «жаришта нестабилности» јављају се на периферијама две државе, у областима где су и Руска Федерација, и Република Србија, у погледу етнорелигиозне структуре, демографских и социјалних трендова, најрањивије и најподложније «таласима дестабилизације». Осим тога, реч је углавном о ареалима који су важни у комуникационом и инфраструктурном смислу – преко њих пролазе друмске саобраћајнице, пруге, нафтоводи и гасоводи, који имају, не само регионални, него и (суб)континентални значај. И поред разноврсности појавних облика спомињаних изазова, као и географске, политичке, економске, културне и религиозне специфичности подручја у којима се ови изазови манифестују, могуће је дефинисати концепт «жаришта нестабилности» – у питању су региони, у којима локалне политичке елите или њихови делови, уз мању или већу партиципацију домаћег становништва, (не)насилним деловањем, доводе у питање постојећи уставни поредак државе у којој живе, захтевајући већу самосталност (аутономију), статус (кон)федералне јединице или отцепљење.

„Жаришта нестабилности“ у Руској Федерацији

У руској стручној јавности, појавили су се, већ непосредно по стицању независности, текстови о потенцијалним унутрашњим изазовима целовитости Руске Федерације. Једну од најупечатљивијих опсервација, представљала је анализа руског политиколога Алексеја Салмина – «Дезинтеграција Русије?», која је публикована крајем 1992. године, и доцније имала још неколико издања. Без обзира на његово запажање, како само национално-територијални проблеми и противречја, мимо комплекса разноврсних околности, тешко да могу постати узрок распада Руске Федерације (због недостатка тзв. критичне масе), Салмин је ипак издвојио четири «зоне» реалне или потенцијалне нестабилности, у којима улогу детонатора или једне од важних покретачких сила, игра национални фактор: севернокавказки и поволшки чворови, сибирско-забајкалски чвор и северни појас (Салмин, 2002).

Треба нагласити, да су и неки други аутори доцније, на сличан начин сагледавали могуће изазове целовитости Руске Федерације, односно апострофирали потенцијална «жаришта нестабилности». Један од проминентнијих руских аутора прозападног опредељења Дмитриј Трењин, својевремено је тврдио, да у Русији постоји неколико субјеката федерације, чија је домицилна популација муслиманска или будистичка, и како «буђење ислама (и потенцијално будистичко врење), имају реалне импликације за ове републике и постављају главни изазов за Русију» (Тренin, 2002). Најпознатији теоретичар (нео)евроазијства Александар Дугин, у свом капиталном делу – «Основи геополитике», такође је маркирао неколико региона (Северни Кавказ, Татарстан, Башкортостан, Бурјатију и Јакутију), који због аспирација њихових политичких елита ка самосталности, могу да допринесу процесу фрагментације Руске Федерације. (Дугин, 2000). Све три маркације «жаришта нестабилности», посматрано из угла геополитике, доста су сличне, и стога ће се у овој анализи, комбиновано користити сви наведени концептуални приступи, са нешто израженијим методолошким ослонцем на рад Алексеја Салмина.

1. Најделикатније «жариште нестабилности», представља севернокавказка зона, у којој се налази неколико руских федералних јединица у којима, изузев Северне Осетије или Ставропоља, преовлађује или је веома присутно муслиманско становништво. Субјекти федерације (Република Дагестан, Чеченска Република, Република Ингушетија, Кабардино-Балкарска Република, Карачајево-Черкеска Република, Република Северна Осетија – Аланија, Ставропољска покрајина или крај), који су

административно обједињени у недавно формирано Севернокавказски федерални округ, простиру се на око 170 хиљада км², што представља тек 1% од укупне територије Руске Федерације.

Слика 1. Приказ «жаришта нестабилности» у Руској Федерацији 1990-тих година, по концепцији Алексеја Салмина

Од свих набројаних федералних јединица, највећу безбедносну претњу за Руску Федерацију 1990-тих година, представљала је Чеченија са својим паравојним формацијама, које су имале више хиљада припадника, и биле одлично наоружане. Како је својевремено приметио проф. Мирко Грчић, у Чеченији сепаратизам произилази из њене етничке структуре, периферног географског положаја и тешке доступности планинских подручја Кавказа, као и из јаких антируских тенденција међу Чеченима (Грчић, 1995). Са распадом СССР-а, малена република (15,6 хиљада км², са око 1,2 милиона становника), прогласила је своју независност од Москве, са претензијама да постане «кавказски Пијемонт», и око себе окупи и уједини, све брђанске народе у Конфедерацију горштакких народа Кавказа (Конфедерација горских народова Кавказа – КГНК). Чеченска «независност» је стварана у атмосфери тероризма, етничког чишћења (чије су главне жртве били Руси,

па данас Чечени чине преко 90% од укупног становништва републике), и потпуне правне анархије. Постепено, посебно у млађој популацији, у републици је растао утицај исламског фундаментализма, који ће бити институционално етаблиран увођењем шеријатског права, почетком 1999. године. Руска Федерација водила је два рата, како би Чеченију вратила у свој правни поредак. Први рат (1994-1996), пратила је променљива срећа, али и некомпетентно вођење операција са руске стране, што је на крају резултирало Хасавјуртским споразумом (1996), који је симболизовао *de facto* руски пораз, а чеченским побуњеницима омогућио предах од три године.

За целовитост Руске Федерације у њеној кавкаској зони, 1999. година, била је пресудна и преломна. Политичка судбина руског дела Кавказа, више се није решавала у Чеченији (она је тада била привремено изгубљена за Руску Федерацију), већ у Дагестану. Годину дана раније, у престоници Чеченије Грозном, био је сазван тзв. Конгрес народа Чеченије и Дагестана, на коме се отворено заговарало уједињење две руске федералне јединице. Дагестан (50,3 хиљаде км², са преко 2,7 милиона становника), има посебно важан геостратегијски положај, како због свог приступа Каспијском језеру, тако и услед тога, што енергетска инфраструктура прелази преко његове територије. Ове чињенице, били су веома свесни неки од чеченских лидера, па су у лето 1999. године, паравојне формације Чеченије ушле на територију Дагестана, покушавајући да политичке прилике у овој републици сасвим преокрену у корист пројекта спомињане интеграције. Да је Москва остала индиферентна према овом поступку, и само пасивно посматрала развој догађаја у Дагестану, њене позиције на Северном Кавказу биле би трајно поткопане, док би центрифугални процеси у целој Руској Федерацији добили веома јаке импулсе. У задњи час је покренута Друга чеченска кампања (1999-2000), у којој је чеченски сепаратистички покрет војно поражен, мада не и потпуно сломљен. Да је реализован пројекат чеченско-дагестанске интеграције, «објединитељском таласу» тешко би се могла одупрети, Чеченији суседна Ингушетија, република са свега 3,6 хиљада км² и око 500 хиљада становника.

Регион Северног Кавказа и данас представља «жариште нестабилности», јер су све три републике (Ингушетија, Чеченија и Дагестан), и даље мета честих терористичких напада у којима гину припадници локалних снага безбедности, али и многобројни невини цивили. Званична статистика указује на знатну незапосленост, сиромаштво и осећај бесперспективности, који гурају млађу популацију ка исламском екстремизму и тероризму. Ипак, тешко је стећи праву слику о социјалним приликама у овом делу

Руске Федерације због распрострањености тзв. сиве економије и криминалних активности које доносе профит. Постоји, с друге стране, и више фактора који доприносе стабилизацији геополитичких околности на Северном Кавказу. Централна власт, одлучна и бескомпромисна када су у питању интегритет и суверенитет Руске Федерације, главни је гарант очувања уставног поретка у том региону. Последњих година, она је пласирала значајна финансијска средства у ово подручје, чиме се одржава релативан социјални мир и «купује» политичка стабилност. Поред тога, традиционално јаке племенске и клановске везе и ривалства, и неуобичајен етнички диверзитет у Дагестану (у званичној употреби је чак 14 језика), ометају геополитичку консолидацију и хомогенизацију северокавказских муслиманских народа само на религиозној основи. Тренутно, у региону и шире, не постоји страна држава или војно-политички савез, који би се упустио у конфронтацију са Руском Федерацијом, зарад подршке сецесионистичким тежњама појединих етноса на кавкаском подручју (као што је то био случај приликом побуне косовских Албанаца и доцније агресије НАТО-а). Ипак, и поред свих позитивних аспеката политичких прилика на Северном Кавказу, реално је очекивати, да ће овај регион и наредних деценија представљати «жариште нестабилности».

2. Поволшко «жариште нестабилности» репрезентовале су две федералне јединице са већинским муслиманским становништвом – Татарстан и Башкортостан. Ове две републике, лоциране између Волге и планине Урал, представљају својеврсну комуникациону «карику» европског и азијског дела Руске Федерације. Ове датости био је свестан и Алексеј Салмин, када је констатовао, да би излазак поволшких република из састава Руске Федерације, практично покидао основне транспортне и енергетске артерије, које се простиру, како од истока ка западу, тако и од севера ка југу (Салмин, 2002). Посебну упорност у опонирању Москви, манифестовало је руководство Татарстана (67,8 хиљада км², око 3,8 милиона становника). Још 1990. године, у овој федералној јединици, донета је Декларација о државном суверенитету. Посебан изазов за интегритет Руске Федерације, представљало је доношење новог устава 1992. године, чије су поједине одредбе биле крајње провокативног карактера. Члан 61. Устава Татарстана гласио је, да је Татарстан суверена држава, субјект међународног права који је асоциран са Руском Федерацијом – Русијом (Фёдоров, 2004). У тексту највишег правног акта ове републике, такође је стајала одредба, у којој се примат над законима Татарстана признаје општеприхваћеним принципима и нормама међународног права, док се закони Руске Федерације уопште нису спомињали (Гладкий, 2006). Федерални центар и републичко руководство,

успели су 1994. године, да се договоре о разграничењу надлежности, али је, фактички, татарско руководство, на стратешком нивоу, у знатној мери поткопало кохеренцију и правно-политички поредак Руске Федерације, јер је Москва доцније морала, по сличној матрици, да ступа у двостране преговоре са другим републикама и врши демаркацију компетенција.

Самоувереност татарских политичких лидера проистацала је из неколико чињеница. У Руској Федерацији, после самих Руса, Татари су најбројнија етничка заједница са око 5,6 милиона припадника. Баштинници су моћне државе – Казањског каната који је уништен 1552. године, када је владао цар Иван Грозни. У руској царевини, Татари су посебно профитирали током владавине Катарине II, када су издејствовали право да воде трговину са муслиманима Средње Азије, и касније постали монополисти у тој делатности, захваљујући познавању туркијских језика и обичаја (Millar, 2004). Овај комерцијални успон, омогућио је формирање татарске пословне класе и интелигенције, па се овај народ, по својој моћи, организованости и утицају у царевини, далеко издигао у односу на друге муслиманске етносе. Главни град Татарстана Казањ (или Казан), одувек је био један од најважнијих градова у Русији (универзитет је формиран још 1804. године), значајно комерцијално средиште, саобраћајни чвор и доцније, индустријски центар.

За разлику од Татара, Башкири су знатно малобројнија нација (око 1,7 милиона), док је Република Башкортостан дупло већа од Татарстана (скоро 143 хиљаде км²). Сепаратистичку енергију Башкира, поред малобројности, знатно спутава околност, да од око 4 милиона житеља ове федералне јединице, они чине свега 30% популације, једва надмашујући Татаре којих је у Башкортостану 1/4, а заостајући за Русима, којих је више од 1/3. Ипак, локално руководство 1990-тих година, приљежно је стварало претпоставке за самостално функционисање Башкортостана. У главном граду Уфи, била су отворена представништва Немачке, Мађарске, Аустрије и Финске. Поред тога, интензивирани су контакти ове републике са муслиманским земљама, попут Узбекистана, Турске или Саудијске Арабије (Гладкиј, 2006). С обзиром да су обе републике (Татарстан и Башкортостан), без непосредног копненог контакта са спољашњим светом, башкирско руководство је својевремено инсистирало на територијалној размени са суседним руским регионом Оренбург, која би омогућила граничење са Казахстаном, који је од Башкортостана удаљен свега 50 километара (Тренин, 2002). Москва је стопирала предложену трампу, схватајући да избијање Башкортостана (и посредно Татарстана) на границу са Казахстаном, може у будућности, да има фаталне геополитичке последице

по унутрашњу кохезију Руске Федерације. Од фактора који су својевремено ишли у прилог татарско-башкирској интеграцији, и изласку из Руске Федерације или барем «ексклузивном статусу» у њој, треба навести етнолингвистичку блискост два народа, као и препород ислама у обе републике. Поред тога, обе републике су показивале, и манифестују и данас, привредни динамизам, па су државотворне тежње имале и специфичну економску подлогу. Међутим, постојало је и више чинилаца, који су у великој мери ометали остварење споменутог сценарија. Пре свега, већина Татара (преко 60%) живи изван Татарстана, док се око 25% декларисаних Башкира налази ван матичне републике (раније је тај проценат био већи). Обе републике су етнички нехомогене, што посебно важи за Башкортостан, у којем Руси чине релативну већину. У Татарстану, татарско становништво тек је последњих година стекло апсолутну нумеричку премоћ (око 53% од укупне популације). Односи између Татара и Башкира су далеко од идеалних – нерегулисан положај татарског језика (па самим тим и бројне татарске заједнице од око милион припадника) у Башкортостану, једна је од главних баријера јачем међусобном зближавању. У обе федералне јединице, локални верници су институционално подељени у различите исламске заједнице. Коначно, у сваком аспекту, оба етноса су много јаче интегрисана у руско друштво, од рецимо, севернокавказких муслимана.

Ипак, главна препрека реализацији суверенистичко-конфедералистичких аспирација у две повољске републике, била је консолидација саме руске државе. Успостављањем седам федералних округа 2000. године (данас их је осам), започет је нови циклус рецентрализације земље. Републички уставни су измењени и усаглашени са федералним. Коначно, 2010. године, у обе републике дошло је до политичких промена на врху – просуверенистички руководиоци су замењени умеренијим политичарима. Тренутно, Татарстан и Башкортостан не представљају «жаришта нестабилности», јер су времена слабог федералног центра прошлост. Па ипак, ове две републике не би требало, сликовито речено, сврставати у категорију «угашених вулкана», него пре у групу оних који већ давно не исказују активност. У обе републике, удео руског становништва споро али константно опада – временом, и Татарстан, и Башкортостан, биће у смислу етнорелигиозне структуре, све више хомогене средине. Ако Руска Федерација поново уђе у стање анархије и слабости, могућим државотворним аспирацијама локалних повољских елита, теже ће се парирати, него што је то био случај у недавној прошлости.

3. Особено «жариште нестабилности», представљале су будистичке републике (у религиозном смислу изузетак је Хакасија), на истоку Русије, смештене углавном уз државну границу са Монголијом. Алексеј Салмин је овај ареал назвао «сибирско-забајкалски чвор», у коме се просторном величином и бројношћу становништва истичу Тува, Бурјатија и Хакасија. Република Тува има извесну традицију независности (1921-1944), и тек је током Другог светског рата постала део СССР-а (Руске Федерације). Са површином од скоро 170 хиљада км², и са свега око 300 хиљада становника, у антропогеографском смислу, ова република је карактеристичан случај за цео сибирски макрорегион (велика површина и слаба насељеност). У политичком погледу, Тува је донекле била аналогна Татарстану, са уставом који је по исказаним суверенистичким претензијама био јединствен на руским просторима. Већ је у првом члану Устава Туве било наглашено, како је Тува суверена демократска држава у саставу Руске Федерације, са правом на самоопредељење и излазак из састава РФ, путем свенародног референдума. Осим тога, врховни правни акт ове федералне јединице, обиловао је и другим «екстравагантностима», попут овлашћења, да локални парламент одлучује о питањима рата и мира (Гладкий, 2006). У Републици Туви, руски живаљ представља убедљиву мањину (тек око 20% од укупне популације), док је домицилних Тувинаца више од 3/4. У протекле две деценије, регистровано је низ сукоба између Руса и Тувинаца. Постотак руског становништва константно опада, као и број Тувинаца који се служе руским језиком. Реч је о једном од најизолованијих региона у Руској Федерацији, чије аутохтоно туркофоно будистичко становништво (са знатним процентом шаманиста, прим. Н.В.), по мишљењу једног истраживача, далеко више гравитира ка Монголији, него ли ка Русији (Степанов, 1994). Након 2000. године, под притиском Москве, Тува је морала да коригује свој устав у свим члановима где је он био несагласан са федералним, укључујући и одредбу о изласку из Руске Федерације. Ипак, што се тиче фактичког стања на терену, односно етничке структуре популације, ситуација остаје неизмењена.

Поред Туве, могуће «жариште нестабилности», представљала је Република Бурјатија, иако су аспирације локалне политичке елите и месног становништва биле знатно умеренијег карактера, што је логична последица чињенице, да је чак 2/3 популације ове републике, руске националности. Бурјатија надмашује Туву, и по површини (351 хиљада км²), и по броју становника (преко 960 хиљада), али је домицилних Бурјата у матичној федералној јединици мање од 30% (око 280 хиљада). Док Дмитриј Трењин тврди, да су Бурјати углавном били оријентисани на припајање два бурјатска аутономна округа ван Бурјатије матици (доцније су изгубили

посебан статус, прим. Н.В) (Trenin, 2002), други аутори наводе, да постоје идеје о присаједињењу Бурјатије Монголији, са чијим житељима Бурјати, иначе будисти, деле многе сличности (Степанов, 1994). Ипак, слаба заступљеност Бурјата у властитој републици и релативно јак руски популациони блок, онемогућавају јаче испољавање сепаратистичких тенденција у овој руској федералној јединици. У Републици Хакасији, (површина – преко 61 хиљаде км², број становника – око 540 хиљада), претпоставке за јачи сепаратистички или суверенистички покрет су још незнатније, јер руско становништво у овој републици апсолутно доминира (око 80%), док је самих Хакаса свега 12%. Неки аутори, уочили су својевремено, тежњу Хакаса (туркофоног етноса, у којем доминирају шаманизам и православље), да се прикључе пантуркијском покрету (Степанов, 1994). Сами по себи, ови региони не могу да представљају независна «жаришта нестабилности», нити имају потенцијал да самостално производе или експортују кризе и етнополитичке напетости у друге руске регионе. Међутим, у случају распада управљачке вертикале или снажног пресинга спољашњих «геополитичких играча» (Кине, САД), државотворне аспирације у будистичким областима Руске Федерације, могле би да оживе. Ипак, у поређењу са севернокавказким «жариштем» или «успаваним» поволшким сепаратизмом, овај ареал тренутно не репрезентује, нити ће представљати у догледној будућности, значајнијег «изазивача» уставном поретку, суверенитету и интегритету Руске Федерације.

4. Према запажању Алексеја Салмина, четврти «појас нестабилности», могао би да буде «ланац северних региона» Руске Федерације, од Републике Коми на западу до Чукотског и Корјакског Аутономног Округа на истоку. У Салминовој анализи, разлог за потенцијални сепаратизам (изолационизам) ових области, више је тражен у домену економије, а мање у међуетничким конфликтима. Као лидер «северњачког конфедерализма», у прошлости се истицала Република Саха (Јакутија), огромна република са преко 3 милиона км² и са мање од милион становника. С друге стране, Јакутија је изузетно богата област – у њој се произведе (ископа) 99% руских дијаманата, 24% злата и 33% сребра, а такође је развијена експлоатација угља, гаса и дрвета (Millar, 2004). Комбинација малобројног становништва и толиког природног богатства, својевремено је ставила на искушење локално руководство, да у руској анархији 1990-тих година, потражи прилику, да се што више дистанцира од федералног центра, и тако све приходе од експлоатације сировина задржи за републику. Због подршке ондашњем политичком врху у Москви, Република Саха (Јакутија) је 1993. године, добила право да контролише део производње злата и дијаманата и

успоставља економске везе са страним државама и инвеститорима (Гладкий, 2006). Иако је било међуетничких тензија, оне нису прерасле у отворене сукобе. Међутим, етничка структура у републици доживела је промене. Удео руског становништва у популацији Јакутије је опао у периоду од 1989. до 2002. године, на испод 50%, док се истовремено, учешће Јакута увећало са 33,4% на 45,5%. Слаба насељеност, сурова клима, транспортна изолованост и знатно присуство руског становништва, представљали су специфичну противтежу аспирацијама локалне елите за већом самосталношћу. Ипак, јакутске државотворне тежње, сведене су у подношљиве оквире тек са променом политике у самој Москви, односно након 2000. године, када су неки уговори између федералног центра и Републике Саха (Јакутије) били поништени. Поред Републике Саха (Јакутије), 1990-тих година, основу за «економски национализам» и већу политичку самосталност, имало је још неколико, ресурсима богатих региона на северу Русије, попут Републике Коми (површине 416,8 хиљада км², са мање од милион становника). Међутим, за све ове области карактеристичне одлике – релативно мало учешће неруског аутохтоног становништва у укупној популацији северних региона, преовлађујући руски живаљ и непостојање државотворне традиције – сасвим поништавају њихов потенцијал за било какав вид сепаратизма. Све у свему, «северни појас» република и аутономних округа у Руској Федерацији, представља макрорегион који у најмањој мери може да угрози целовитост руске државе.

„Жаришта нестабилности“ у Републици Србији

1. Без сумње, највеће и најопасније «жариште нестабилности» у Републици Србији, представља подручје АП Косова и Метохије. Без обзира на самопроглашену независност 17.02. 2008. године, Косово и Метохија у овој анализи, биће третирано као кризни ареал у Републици Србији, из најмање два разлога. Прво, реч је о једностраној сецесији, коју Република Србија не признаје. Друго, и поред тежње косовско-метохијских Албанаца за чланством тзв. Косова у ОУН, у догледној будућности, нема озбиљнијих изгледа да ће ова «парадржава» постати део светске заједнице нација.

Скица 2. Приказ «жаришта нестабилности» у Републици Србији

Територија Косова и Метохије простире се на 10 887 км² и чини 12,3% површине Републике Србије. Прецизних података о броју становника нема, и постоје само различите претпоставке. Задњи званични попис на којем је учествовало албанско становништво, одржан је 1981. године. По резултатима тог пописа, укупан број становника у покрајини износио је близу 1,6 милиона. Албанаца је било нешто више од 1,2 милиона или 77,4%, док је Срба (са Црногорцима) било близу 240 хиљада или скоро 15%. Због албанског бојкота пописа из 1991. године, Центар за демографска истраживања морао је да изврши процену броја косовско-метохијских Албанаца, дошавши до цифре од 1 596 072. Број Срба (и Црногораца) смањено се на свега 215 хиљада (Крстић, 2000). По једном приступу, резултати пописа из 1981. године, нису тачни, јер је попис спроведен у организацији самих Албанаца, који су намерно преувеличали властито бројно стање, како би стекли статус конститутивног народа у СФРЈ (и право на отцепљење). Процена њиховог броја из 1991. године, представља само погрешну претпоставку, базирану на искривљеним подацима са пређашњег пописа. Сходно томе, сва доцнија нагађања о броју становника на Косову и Метохији, која почивају на попису из 1981. године, и процени из 1991. године, нису ваљана. По овој концепцији, број косовско-метохијских Албанаца не досеже ни до 1,5 милиона. Други приступ прихвата спомињани попис и каснију процену, и на основу тих података спекулише се о укупном броју становника Косова и Метохије, као и о процентуалном учешћу Албанаца. Према извештају Population Reference Bureau, за 2009. годину, укупан број становника на Косову и Метохији је 2,2 милиона (Population Reference Bureau, 2009), што сугерише на закључак, да је само косовско-метохијских Албанаца око 1,8-1,9 милиона. У сваком случају, три чињенице су несумњиве. Прва је да на Косову и Метохији, барем три деценије уназад, није спроведен поуздан и целовит попис становништва. Друга чињеница односи се на бројчано стање косовско-метохијских Албанаца – свакако да осетно премашују један милион, и сигурно их је знатно мање од два милиона. Трећа чињеница тиче се етничке структуре – подручје Косова и Метохије је у смислу националног састава прилично хомогена средина (процент албанског становништва у јужној српској покрајини упоредив је са постотком Срба у Републици Србији без Косова и Метохије).

Навођење података о етничкој структури становништва Косова и Метохије, веома је значајно за добијање потпуне слике о овом «жаришту нестабилности», јер на аргументу о нумеричкој доминацији Албанаца, почива захтев ове етничке заједнице за самосталношћу у односу на Републику Србију. Иако чак и неки српски аутори говоре о *албанском*

етничком праву на Косову и Метохији (Крстић, 2000), због споменуте бројчане надмоћи, сматрамо, да се ово право не може третирати као валидно, јер је нумерички дисбаланс између Албанаца и Срба, добрим делом креиран уз помоћ насиља, у различитим формама (убиства, протеривања, отимачина имовине, малтретирање до «добровољног одласка», «арбанашење» Срба, и сл.). Другим речима, несумњива је *само чињеница* нумеричке доминације Албанаца, али се из те чињенице не може изводити никакво етничко право на територију Косова и Метохије, јер се, како је већ речено, до албанске бројчане премоћи долазило углавном насиљем, које се не може никако оправдати, нити правно валоризовати.

Данас, Косово и Метохија, по низу својих политичких, привредних и социјалних показатеља, подсећа на Чеченију из последње деценије прошлог века. Необуздатим насиљем, прво у лето и јесен 1999. године, након повлачења југословенске војске и српске полиције, а потом и у мартовским погромима 2004. године, ионако неповољна, по Србе, етничка структура, додатно је погоршана (услед масовног протеривања српског становништва). Попут побуњеничког чеченског руководства, ни политичке структуре косовских Албанаца нису способне да у покрајини креирају нормалне услове за живот и рад, иако већ читаву деценију имају потпуну самосталност у односу на Београд. Незапосленост се процењује на око 50% од радно способног становништва. Као и у Чеченији својевремено, покрајином управљају племенско-криминални кланови, који се често међусобно сукобљавају око расподеле дохотка који се стиче нелегалним пословима. За огромну количину наркотика који стижу на европско тржиште, првенствено из Авганистана, тзв. Косово представља кључну транзитну тачку. Осим кријумчарења наркотика, на простору Косова и Метохије, раширена је и трговина оружјем и људима («белим робљем»). Тзв. држава Косово поседује сопствене полицијске (Косовска полицијска служба) и војне формације (Косовске безбедносне снаге), које су углавном попуњене припадницима бивше «Ослободилачке војске Косова», коју је већина непристрасних аналитичара убрајала у терористичке организације. Поред тога што представља уточиште за криминал сваке врсте, на Косову, као у Чеченији некада, окупљају се и исламски фундаменталисти (Вахабити), који пропагирају верски екстремизам, нетрпељивост и тзв. џихад или свети рат. За европске стандарде неуобичајена концентрација организованог криминала, правовојних формација, исламског радикализма, сиромаштва, незапослености, високог природног прираштаја, и перманентно насиље које трпи неалбански живаљ, чине од тзв. државе Косова истинско «жариште нестабилности».

У геополитичком погледу, за Републику Србију је посебно неповољна чињеница, што се њена јужна покрајина граничи са Републиком Албанијом, која је представљала главни логистички ослонац за косовско-метохијске Албанце у њиховој борби за отцепљење. Током 1990-тих година, Албанија је била главни снабдевач оружјем тзв. ОВК, полигон за војну обуку њених припадника, као и станице за исламске добровољце, који су заједно са локалним Албанцима узимали учешће у акцијама против полицијских и војних снага Републике Србије и СРЈ. Побуњеници у Чеченији су логистичко залеђе тражили у не увек поузданој Грузији, са којом ова руска федерална јединица дели границу дугу око 80 километара. Насупрот њима, војне формације албанских сепаратиста на Косову и Метохији, увек су могле да рачунају на сигурно прихватилиште у суседној Албанији – земљи коју доживљавају као своју матицу и као «природног савезника». Наредних година, изградњом модерних саобраћајница, мостова и тунела, Албанија и косовско-метохијска област, могли би у комуникационом, геостратегијском и геоекономском смислу, још више да се интегришу у једну и јединствену просторну целину.

Перспективе Републике Србије да неутралише ово «жариште нестабилности», искључиво су повезане са њеним унутрашњим препородом (привредним, демографским и војним), и са кореним трансформацијом односа снага у свету, која би умањила значај и моћ тренутних покровитеља «косовске независности», од којих су најзначајније Сједињене Америчке Државе. За сада, више околности иде у корист албанске сецесије. Уколико се текући демографски трендови наставе, Републици Србији, наредних деценија, биће све теже да поврати (и апсорбује) своју јужну покрајину у властити политичко-правни поредак. Према пројекцијама већ спомињаног института Population Reference Bureau, 2050. године, тзв. држава Косово имаће чак 3,2 милиона становника, а остатак Републике Србије свега 5,9 милиона (Population Reference Bureau, 2009), при чему ће у косовској популацији доминирати млађи узрасти, док ће у Србији преовлађивати старији нараштаји. Чак и да је ова прогноза погрешна, односно број становника јужне српске покрајине неоправдано увећан, тенденције које воде ка смањивању нумеричке разлике између српског и албанског становништва су неупитне. Косово и Метохија су од центра српске државе, како је то добро приметио проф. Миломир Степић, постали њена територијална и етничка периферија (Степић, 2004). Главна економска и популациона средишта данашње Србије, представљају Београд са широм околином, и подручје Војводине (посебно на потезу Београд – Нови Сад), док управо области које се наслањају на Косово и Метохију, попут Јабланичког и Пчињског округа,

доживљавају привредни и демографски суноврат. Од фактора који иду у прилог интеграцији Косова и Метохије у правно-политички поредак Републике Србије, требало би свакако навести, клановско-племенске поделе у албанској заједници (које озбиљно нарушавају њену унутрашњу политичку кохеренцију), као и прогресивну социјалну атомизацију, еманципацију женске популације и раширеност друштвених девијација, што би свеукупно могло знатно да смањи демографски потенцијал косовско-метохијских Албанаца.

2. Следеће «жариште нестабилности» представљају две општине на самом југу Републике Србије – Прешево и Бујановац, које преовлађујуће насељава албанско становништво. Око 90% становника општине Прешево (која је по попису из 2002. године, имала скоро 35 хиљада житеља), чине Албанци. Подаци са истог пописа указују, да је у Бујановцу етничка структура уравнотеженија (од око 43 хиљаде становника, Албанци чине скоро 55%, Срби 34%, а Роми око 9%). Две општине укупне површине од 725 км² (Бујановац са 461 км² и Прешево са 264 км²), имају изузетно важан геополитички положај – уз међународни коридор Е-10 који повезује Београд, Скопље, Солун и Атину. Локалне албанске заједнице у овим општинама, преко својих политичких представника, у више су наврата тражиле демилитаризацију овог подручја (које они још називају «Пршевском долином» или «источним Косовом»), повлачење снага Министарства унутрашњих послова, активирање међународне заједнице као посредника, као и распоређивање међународних снага. Коначни циљ представљало би формирање специјалне аутономне области, која би имала право да се присаједини тзв. држави Косову. Политичке аспирације локалних Албанаца, прерасле су последњих месеци 2000. године, у оружану побуну тзв. ОВПМБ (Ослободилачке војске Прешева, Медвеђе и Бујановца), која је релативно брзо сузбијена. Међутим, ова област остаје и даље «жариште нестабилности», због спорадичних терористичких аката, политичких провокација масовних размера (истицања заставе Албаније на дан њеног државног празника), као и због врло организованог криминала који је повезан са оним на Косову и Метохији. Уколико Република Србија не успе у наредним деценијама да поврати фактички суверенитет над Косовом и Метохијом, статус ове две општине могао би у будућности да буде додатно проблематизован. Албанско геополитичко ширење и продирање ка Пршеву, Бујановцу, Куманову, и потенцијални територијални контакт са Бугарском, имали би, запажа проф. Миломир Степић, неслућене и за српске егзистенцијалне интересе, историјски проверено негативне геополитичке и геостратегијске последице (Степић, 2004). Таквим албанско-бугарским «спајањем», изгубио би се потенцијал

за образовање геополитичке осе Београд – Атина, преко територије Републике Македоније.

3. Док се на Косово и Метохију, као главно «жариште нестабилности» у Републици Србији, са југоистока наслањају општине Прешево и Бујановац, на северозападу, са јужном покрајином додирује се српски средњовековни «хартленд» – Рашка област. Историјско-географску Рашку област, данас углавном деле Србија и Црна Гора. Српски део некадашњег тзв. Новопазарског санцака, чини шест општина (Нови Пазар, Сјеница, Тутин, Пријеполје, Прибој и Нова Варош), са укупном површином од око 4500 км². Третирање Рашке области као «жаришта нестабилности», оправдано је због отворених захтева бошњачке/муслиманске верско-политичке елите за посебним статусом тзв. Санцака (турски термин за административну област), са одликама аутономије или федералне јединице. Док је постојала СРЈ, односно државна заједница СиЦГ, захтев за аутономијом целокупног тзв. Санцака, имао је више шанси за реализацију. Данас, када је тај простор разделен између две самосталне државе, аспирације бошњачког/муслиманског верско-политичког врха у Републици Србији, усмерене су или ка стицању посебног статуса за наведених шест општина, или ка остварењу тзв. прекограничне аутономије (слично моделу Јужног Тирола). У српском делу Рашке области живи укупно, по попису из 2002. године, око 235 хиљада становника, од чега је Бошњака/Муслимана око 142 хиљаде. У три општине ове области, бошњачко/муслиманско становништво представља већину (у Новом Пазару, Сјеници и Тутину). Посебно је доминантно у општини Тутин, где премашује 90% од укупног становништва, док је само у једној општини (у Новом Пазару), концентрисано скоро 70 хиљада припадника ове етничке заједнице (декларисаних Бошњака 65 593 и Муслимана 1599) или преко 40% од целокупног бошњачког/муслиманског становништва у читавој области (у делу који припада Републици Србији). Позивајући се на чињеницу своје незнатне нумеричке премоћи, и на то, да је тзв. Новопазарски санцак био посебан административни регион у Отоманској империји, водеће бошњачке/муслиманске политичке организације и лидери, још су 1991. године, организовали илегални референдум о аутономији «Санцака». Одбијање тадашњег руководства Републике Србије да прихвати резултате тог референдума, утицало је да се доцније, овакве аутономистичке или државотворне аспирације помере у други план. Двадесетак година касније, концепт тзв. Санцака као посебног региона, реактуелизован је у политичким платформама врха Исламске заједнице у Србији, као и појединих бошњачких/муслиманских невладиних организација. Главни аргумент за ексклузивни статус ове области, јесу резултати споменутог

«референдума» из 1991. године, у којем се наводно, више од 90% грађана изјаснило за потпуну аутономију тзв. Санџака.

Разбуктавању политичких тензија у овом региону, додатно доприносе лоше социјално-економске прилике. Рашка област представља један од најсиромашнијих крајева у Републици Србији. Само у Новом Пазару има преко 20 хиљада незапослених особа. Овај број делује посебно драматично, ако се има у виду чињеница, да у целој општини живи мање од 90 хиљада људи (по попису из 2002. године). Град који је некада био познат као регионални центар и лидер у текстилној и индустрији обуће, последњих десетак година доживео је привредни колапс. Ништа боља ситуација није ни у осталим општинама Рашке области, укључујући и оне где Бошњаци/Муслимани чине већинско становништво (Тутин и Сјеница). Знатан део популације решава своје егзистенцијалне проблеме бављењем незаконитим делатностима. Велика количина наркотика који се са Косова и Метохије дистрибуирају по Европи, прелази преко територије Рашке области. Поред кријумчарења дроге, нелегално се тргује оружјем, храном, лековима, цигаретама и нафтним дериватима. Поред криминала, у Рашкој области, посебно у три општине са већинским бошњачким/муслиманским становништвом, у порасту је и верски фундаментализам, као и присуство исламских радикала (Вахабита). Године 2007. у близини Новог Пазара, дошло је и до оружаног сукоба чланова једне вахабитске ћелије са припадницима Министарства унутрашњих послова Србије, у којем је погинуо вођа локалних Вахабита. Мимо овог оружаног инцидента, органи реда су у неколико наврата вршили хапшења екстремиста и претресе у којима су проналазили оружје. Све у свему, подручје Рашке области, због опасне «смесе» државотворних тежњи дела локалне бошњачке/муслиманске верско-политичке елите, религиозног екстремизма, раширеног криминала, социјалне беде и незапослености, представља зону високог безбедносног ризика за Републику Србију у годинама које следе. Тачку ослонаца за Републику Србију у њеним напорима да очува властити интегритет и суверенитет у Рашкој области, представља чињеница, да је локално бошњачко/муслиманско становништво оштро подељено у две исламске заједнице, које једна другој конкуришу за духовно вођство. Међусобни антагонизам је у тој мери заоштрен, да ће он за извесно време свакако ометати политичку хомогенизацију бошњачког/муслиманског становништва. Поред тога, проценат српског становништва у целокупној области још увек је знатан – у питању је део српске нације који је изразито привржен својој матичној држави и животно заинтересован за њену стабилност и целовитост.

Геополитички посматрано, за Републику Србију, посебно је неповољна чињеница, што Рашка област и општине Прешево и Бујановац, имају непосредан територијални контакт са Косовом и Метохијом. Од три «жаришта нестабилности» може се у будућности, хипотетички говорећи, оформити јединствено геополитичко поље, на коме ће координисано да наступају албански сепаратисти и бошњачки/муслимански екстремисти, са намером да се Република Србија сасвим фрагментира на анализираним подручјима. Другим речима, споменути креатори нестабилности могли би од три «жаришта» да створе једно, од македонске до границе са Босном и Херцеговином. Формирање овог «кризног појаса», површине од око 16 хиљада км², уклапа се у једну ширу геостратегијску платформу – у стварање компактног «ланца» територија са доминантним исламским становништвом, од крајњег северозапада Босне до Босфора, односно у креирање тзв. зелене трансверзале. Три наведена «жаришта нестабилности», представљају кључну геополитичку «копчу» за реализацију овог панисламског пројекта.

4. Потенцијално «жариште нестабилности» у Републици Србији, налази се и на подручју АП Војводине (21 506 км² и мало више од 2 милиона становника). За разлику од Косова и Метохије, Рашке области и прешевско-бујановачког краја, у северној српској покрајини, није регистровано присуство исламских радикала или паравојних формација. Поред тога, проблеми попут незапослености, социјалне беде и сиромаштва, мање су изражени у Војводини, него што је то случај у споменутим регионима. Државним интересима Републике Србије, иде у прилог и етничка структура у северној покрајини, у којој српско становништво преовлађује, и чини 2/3 укупне популације. Чини се, да на овом подручју, не би требало да постоје било какви изазови целовитости и уставном поретку Републике Србије. Ипак, то није случај.

Република Србија је у социјалистичкој Југославији, у свом саставу имала две засебне административне области – Војводину и Косово и Метохију. Временом, ова два дела Републике Србије, стицали су све већа овлашћења – процес који ће да достигне врхунац усвајањем савезног и републичког Устава 1974. године, који ће покрајинама да подаре многе републичке надлежности (Попов, 2000). Овако постављена правно-политичка структура, биће поништена тек 1990. године, новим српским уставом. Упоредо са разбуктавањем политичке кризе и сецесионистичких тенденција у југословенској федерацији, у Војводини се појављују и уобличавају политичке идеје и организације, које заговарају враћање на уставни модел из 1974. године, и практично, федерализацију Србије. Током

1990-тих година, њихов утицај био је слаб, али, након 2000. године, идеје редизајнирања устава републике, које би ишло на штету њене целовитости, поново добијају на снази. Као главни разлог за јачу и ширу институционалну самосталност Војводине, истиче се чињеница, да је северна покрајина развијенија од републике у целини. На први поглед, присећајући се «жаришта нестабилности» у Руској Федерацији, могла би да се повуче аналогија између Јакутије и Војводине, с обзиром да је и у овој руској федералној јединици, «економски национализам» био главни мотив локалној политичкој елити да тражи привилегован статус за своју републику. Међутим, док је Република Саха (Јакутија) богата дијамантима, златом, сребром, нафтом, гасом и угљем, Војводина нема ништа од тога, или барем не у већим количинама (нафта и гас). Као изразито пољопривредни крај, она је деценијама била «жртва», не Србије и њеног хегемонизма, већ тадашње економске политике, која је преко експлоатације села, развијала урбане центре, индустрију и инфраструктуру. Изузев релативно повољних природних услова за пољопривредну делатност, простор Војводине је лишен других ресурса (енергената, руда, шума, хидро-енергетских потенцијала), и у ствари, само са остатком Републике Србије твори вредан геоекономски простор, који се одликује разноврсношћу и узајамном комплементарношћу. Други наводни разлог за државотворне претензије у Војводини, налази се у формирајућем, или по некима, већ формираном тзв. војвођанском идентитету. Историчари Јелена и Чедомир Попов, у својој студији, убедљиво су демонстрирали и доказали, да је кроз историју, концепт аутономне Војводине, био и остао, у суштини, српска идеја, и тицао се искључиво регулисања положаја Срба у Хабсбуршком царству (одлуке Мајске скупштине 1848. године, о стварању *Српске Војводине*, одлука Беча из 1849. године, о образовању *Војводства Србије и Тамишког Баната*) (Попов, 2000). Уједињењем Војводине са Србијом 1918. године, питање суштинске аутономије покрајине, постало је депласирано. Последњих година, главни импулси за осамостаљивање Војводине, не стижу из Новог Сада (средишта покрајине), већ из Београда, што веома подсећа на период, када је из руског политичког врха 1990-тих година, лансирана порука републичким елитама – «узмите онолико суверенитета, колико можете сварити» (Душенко, 2005). Војвођанска политичка елита проценила је, да у овом моменту, може да преузме преко 150 надлежности од републике, затим, да има право да успоставља своја регионална представништва по иностранству, да има своје изворне приходе, академију наука и развојну банку. Српски парламент је 2009. године, уз минималне модификације, одобрио Статут Војводине, и сагласио се, да се на територији Републике Србије, поставе темељи нове државе, односно да се инсталира административна (влада, секретаријати,

покрајинске агенције, радна тела), дипломатска (регионална представништва), финансијска (развојна банка) и симболичка (застава и грб) државотворна инфраструктура. Да се државотворне амбиције у неким војвођанским политичким круговима не задовољавају оваквим решењем, сведочи пројекат «Савезне Републике Србије», коју би конституисала два федерална ентитета – Војводина и Србија (Берисављевић, 2010). Од овакве «федерације» до потпуног одвајања АП Војводине од Републике Србије, само је један корак. Парадоксално, то би могло да се деси у околностима, када српски етнички елемент бројчано никада није био јачи у Војводини.

5. Коначно, могуће «жариште нестабилности» у Србији, може да представља север Војводине, који махом насељава мађарска национална мањина. Заправо, реч је о осам општина, од којих у шест, Мађари чине апсолутну већину становништва (у Кањижи, Сенти, Ади, Бачкој Тополи, Малом Иђошу и Чоки), док у две општине представљају релативну већину (у Суботици и Бечеју). Највећи проблем мађарске националне заједнице у Србији представља, не кршење њених мањинских права, већ дуготрајан популациони пад, који учешће Мађара у укупном становништву Војводине (и Србије у целини), своди на све мањи проценат. Према попису из 2002. године, удео мађарске заједнице у популацији Републике Србије (без података за Косово и Метохију) износио је свега 3,9% (око 293 хиљаде), док у северној српској покрајини, не досеже ни до 15% (290 хиљада). Да је реч о осетном смањивању мађарског становништва, сведочи чињеница, да је након Другог светског рата у Србији (Војводини) живело скоро 430 хиљада припадника ове етничке скупине. Само између два пописа (1991. и 2002. године) број Мађара је опао за скоро 50 хиљада. Могуће је издвојити три главна разлога оваквог етнодемографског тренда. Поред слабог наталитета, део мађарске заједнице се «истопио» кроз национално мешовите бракове, док је у последње две деценије, појачан одлазак Мађара у иностранство, пре свега, у матичну државу. Политичке организације мађарске националне мањине, на овај изазов (проблем) реаговале су углавном захтевима за побољшањем мањинских права, као и инсистирањем да се Мађарима омогући реализација персоналне (културне) аутономије у доменима образовања и информисања, али и стварање територијалне аутономије или тзв. Мађарског Аутономног Округа са седиштем у Суботици, који би чиниле већ набројане општине. Стварање аутономије у Војводини са етничким предзнаком, нема никакву подршку у већинској нацији (међу Србима), чак ни међу оним њеним припадницима који се залажу за федерализацију Републике Србије, јер би институционално и територијално издвајање Мађара у северној српској покрајини срушило мит о «војвођанском идентитету» којег наводно,

једнако доживљавају и Срби и Мађари. Појединци и неке политичке групе војвођанских Мађара залажу се за ревизију Тријанонског споразума из 1920. године, којим су дефинисане садашње границе Мађарске, и за повратак свих «изгубљених» територија под окриље Будимпеште. У последње време, политички субјекти војвођанских Мађара, уместо директног залагања за територијалну аутономију, пошли су дужим, али може бити, из угла њихових интереса, плодноснијим путем – снажно подржавају све суверенистичке захтеве Новог Сада према Београду, у нади, да ће у додатно фрагментираној Србији, лакше да реализују властите (гео)политичке циљеве. У оваквом резонувању лидера војвођанских Мађара, свакако да има логике – мађарска национална заједница може да буде знатно утицајнији политички чинилац у «осамостаљеној» Војводини (са скоро 15% у популацији покрајине), него у целовитој Републици Србији, где не досеже ни 5%. Осим тога, у директном сучељавању Мађарске и «самосталне» Војводине, када на дневни ред дођу питања статуса и положаја војвођанских Мађара, веће су шансе да се за ову етничку групу испослује бољи институционални аранжман, него ако «преговарач» буде јединствена и снажна Република Србија. Стога, судбина и овог потенцијалног «жаришта нестабилности», првенствено ће да зависи од способности Републике Србије и српског народа да опстану на међународној сцени као респектабилан геополитички актер.

Закључак

Како се могло приметити, о руским «жариштима нестабилности», углавном се говорило у прошлом времену. Српска кризна подручја, спомињана су и у историјском контексту, и из угла данашњице, али и са аспекта будућности. Република Србија је у последњу деценију прошлог века ушла са новим уставом, који ју је у политичко-територијалном смислу знатно хомогенизовао. Од НАТО агресије 1999. године, па надаље, геополитичко ткиво српске државе се полако, али константно «разграђује». У руском случају, редослед догађаја је потпуно обрнут. Почело се, како то руски аутори воле да кажу, са «парадама суверенитета», анархијом и самовољом локалних политичких структура, да би се исте 1999. године, са војном интервенцијом у Чеченији, покренула унутрашња консолидација Руске Федерације. Сведоци смо два потпуно различита процеса – једног, где се држава, што под спољашњим притиском, што услед унутрашњих противречности, (само)разграђује, и другог, у коме се политичке прилике обликују на потпуно дивергентан начин – државни центар јача и доноси стратешке одлуке, док га субјекти федерације лојално следе. Овакав увид, никако не сугерише на закључак, да се Руска Федерација дефинитивно

решила проблема (опасности или изазова) дезинтеграције по политичко-територијалним или етничко-религиозним линијама. Руско геополитичко окружење је по својој природи врло експанзивно (војно ширење Запада, јачање исламског света, беспрецедентни успон Кине), и у комбинацији са «слабим» федералним центром, фактор спољашњег притиска може да пружи кључни допринос процесу поновне фрагментације Руске Федерације у будућности. За сада, текуће тенденције у међународним односима иду на руку Руској Федерацији у одржању достигнутог *status quo* (једно делујуће жариште и три санирана). Српске стратешке перспективе су неизвесније, што је донекле и разумљиво, ако се упореде величина и моћ Републике Србије и Руске Федерације. Поред тога, отежавајућа околност за Републику Србију јесте чињеница, да су њена кризна жаришта у непосредном просторном контакту (три на југу и два на северу), док су руска «жаришта нестабилности», географски дисперзна, и без могућности непосредније комуникације и координације. Коначно, велики значај у оба компарирани случаја, играју бројеви – Руској Федерацији, са преко 140 милиона становника, много је лакше да парира сепаратизму Чеченије од једва милион становника, него ли Републици Србији од 7,4 милиона житеља (без јужне покрајине) етатистичким аспирацијама косовско-метохијских Албанаца, чија је бројност упоредива са чеченском.

Прогноза будућих политичко-демографско-безбедносних трендова представља најизазовнији и најрискантнији део једне геополитичке анализе. На темељу историјског искуства и недавних дешавања, једна чињеница је скоро па извесна. Од свеукупне снаге Руске Федерације као демократске и просперитетне државе, која је «санирала» сва своја «жаришта нестабилности», може у значајној мери да зависи општи међународни амбијент у којем ће се Република Србија суочавати са унутрашњим изазовима властитој целовитости. Мултидимензионална руска консолидација свакако није јемство да ће Република Србија у будућности лако неутралисати сва наведена «кризна чворишта», али то може за њу да буде врло повољна околност. Стога су и на том, вишем, стратешком нивоу, политичке прилике у две државе и у анализираним «жариштима», у непосредној и делом, интерактивној вези.

Литература

- Берисављевић, Ж. (2010). *Војводина – федерални ентитет*, посећено 10.10.2010. на интернет страници: <http://www.nspm.rs/prenosimo/vojvodina-federalni-entitet.html>
- Дугин, А. (2000). *Основы геополитики, Геополитическое будущее России* Москва: АРКТОГЕЯ.
- Душенко, К. (2005). *Цитаты из русской истории (справочник)*, Москва: ЭКСМО, стр. 371.
- Фёдоров, В. (2004). *Россия: внутренние и внешние опасности*, Москва: ОГНИ-Пресс-Крафт+, стр. 86.
- Гладкий, Ю. (2006). *Россия в лабиринтах географической судьбы*, Москва: Юридически Центр Пресс, стр. 580, 583, 585, 584.
- Грчић, М. (1995). Геополитичке промене на територији бившег СССР-а, *Глобус*, број 20, стр. 19.
- Крстић, Б. (2000). *Косово пред судом историје*, Београд: Издање аутора, стр. 82, 43.
- Millar, J. (ed.) (2004). *Encyclopedia of Russian History*, New York: Thomson & Gale, p. 1520, 1345.
- 2009 *World Population Data Sheet*, Washington DC: Population Reference Bureau, посећено: 10.10. 2010. на интернет страници: <http://www.prb.org>.
- Попов, Ч. и Ј. (2000), *Аутономија Војводине – српско питање*, Сремски Карловци: Крбови, стр. 105.
- Салмин, А. (2002). Дезинтеграција Русије? У: Сергей Караганов (ур.), *Стратегија для России (10 лет СВОП)*, Москва: Вагриус, стр. 51, 53.
- Степанов, В. (1994). Очаги межетнической напряженности: реальность и прогноз, *Вестник российской академии наук*, Том 64, № 4, стр. 302, 302, 302.
- Степић, М. (2004). *Српско питање – геополитичко питање*, Београд: Јантар група, стр. 52, 56.
- Trenin, D. (2002). *The End of Eurasia: Russia on the Border between Geopolitics and Globalization*, Washington DC : Carnegie Endowment for International peace, p. 239, 245, 249.